

stizia internazionale“, Řím 1924; Schmid: „Die Rechtsprechung des Ständigen internationalen Gerichtshofes“, Stuttgart 1932; Scott J. B.: „The project of a Permanent Court of International Justice and resolutions of the Advisory Committee of jurists“. Report and commentary. Carnegie Endowment for international peace, Washington 1920.

Bohumil Kučera.

V. Odzbrojení.

A. V čl. 8 úmluvy o Společnosti národů uznávají její členové, že udržení míru vyžaduje snížení zbrojení států. Tento názor bývá často hlásán v tom radikálním smyslu, že zbrojení států jest příčinou násilného vyřizování mezinárodních sporů a vůbec příčinou válek, odstraniti zbrojení znamenalo by nejen donutiti státy k pokojnému řešení svých sporů, ale i zajistiti mír. Za takovým cílem žádalo sovětské Rusko v Ženevě r. 1927 úplné odzbrojení, rozpuštění veškerých vojenských sil, zničení válečného materiálu. V takovém smyslu snahy pacifistické a antimilitaristické, projevující se v XIX. stol. paralelně se vzrůstajícím militarismem a nalézající ohlas jmenovitě v stranách levice, socialistických, označují samotnou existenci státního zbrojení za ohrožení míru, nebezpečí války. Vojenské síly, protože jsou, mohou býti bezodkladně použity, státy nemohly by válčiti, kdyby jich neměly; proto jedině prý úplné odzbrojení dokáže odstraniti toto imanentní nebezpečí pro mír, a přinese samo sebou bezpečnost pro mezinárodní postavení jednotlivých států. Vůči takovéto přímočaré argumentaci namítají i stoupenci odzbrojení, že války mají jiné ještě příčiny nežli zbrojení, a požadavek odzbrojení odůvodňuje se dalšími důvody. Zvláště podstatný z nich upozorňuje, že zbrojení může poskytnouti státu žádanou ochranu, zabezpečení mocenského jeho postavení, teprve tehdy, převyšuje-li ozbrojení druhého či druhých států. Ozbrojování, i když jest vedeno jenom zřetely obrannými, vede tak nutně k závodům ve zbrojení, fatální course aux armements. Zkušenost ukazuje, že v tomto závodění státy jsou několikerým způsobem sváděny k válce. Chtějí využití svého náskoku ve zbrojení, nestačí udržeti krok se státy zbrojícími, ztrácejí rozvahu, trpělivost atp.; zvláštní důležitosti ve státě nabývají činitelé, jejichž činností jest připravovati válku, a kteří však snadno v ozbrojovacím závodění podléhají profesionálnímu zkřivení názorů (generální

štáby), anebo jsou soukromými svými zájmy na zbrojení vázání (výrobci a obchodníci zbraněmi). V ovzduší „ozbrojeného míru“ počítá se s válkou posléze jako přirozeným důsledkem událostí, a válka proto jednoho dne také opravdu přichází.

Tato analýsa podmínek zbrojení usvědčuje z omylu zásadu si vis pacem, para bellum, a obrací ji v pravý opak; si vis pacem, para pacem.

K těmto všem důvodům, které žádají si odzbrojení jako nezbytnou součást mírové organizace, přistupují také všechny humanní důvody, které brojí proti válce, a důvody hospodářské, které výmluvně poukazují na nesmírné náklady zbrojení.

Nelze prakticky očekávati, že by který stát či ojedinelá skupina států se odhodlal zmenšiti podstatně sám a před jinými mocenské postavení, které v poměru k vnějšimu, v prvé řadě sousednímu, světu mu poskytuje jeho vojenská moc. Tato závislost státního odzbrojení na státech ostatních jest formulována nejšířěji v požadavku současného odzbrojení všech států, a ve všech směrech, na zemi, na moři a ve vzduchu. Společnost národů i konference odzbrojovací z r. 1932 vyslovily se opětovně pro tuto zásadu obecnosti odzbrojení, když byly zvláště zkoumaly možnosti „regionálního“ odzbrojení. Odzbrojení předpokládá tak mezinárodní obecnou dohodu o obecném odzbrojení. Požadavek obecného odzbrojení nedotýká se však všech států stejnou měrou. Už pro svoji zeměpisnou polohu nejsou státy stejně významné v ohledu vojenském, a jsou značné rozdíly v ozbrojeném stavu různých států a různých skupin států. Na čem záleží, jest současné odzbrojení států vojensky významných. Bez současného odzbrojení všech těchto států nelze o odzbrojení prakticky uvažovati. Obecnost odzbrojení jest také jedním důsledkem toho, že „mír jest nedělitelný“. V této podmínce odzbrojení objevuje se současně velikost problému; ultima ratio regum má býti obecně podřízena řádu mezinárodnímu.

Mezistátní obecná dohoda o odzbrojení mohla by zajisté provésti i úplné odzbrojení tak, jak tradičně o ně usilují svrchu zmíněné snahy pacifistické, t. j. zrušiti veškeré vojenské síly a zničiti všechn materiálu. Stav mezinárodních poměrů naší doby vylučuje však podobné řešení. Čl. 8 paktu Společnosti národů — třebaž že udržení

míru činí závislým na odzbrojení, jak výše zmíněno — žádá sám odzbrojení jenom až po míru, slučitelnou s bezpečností státu (sécurité nationale) a proveditelností mezinárodních závazků. (Podle XIV. bodů presidenta Wilsona z 8. I. 1917 má ovšem býti odzbrojeno až po minimum slučitelné s vnitřní bezpečností státu, domestic security.) Dnešní nemožnost úplného odzbrojení lze vysvětliti hlavně tím, že zrušením stávajících vojenských sil, zničením válečného materiálu nebylo by ještě dosaženo mezi státy rovnosti ve všech těch směrech, které pro vedení války mají dnes význam. První opravdu vážný pokus o obecné odzbrojení, kterým jest činnost S-i n. v tomto směru, ukázal v průběhu mnoholetých debat na velmi četné jiné ještě skutečnosti, podstatné pro moderní válku, nežli jest vojsko a válečný materiál. Ani úplným zrušením armád s celou jejich výzbrojí nebude ještě odstraněna převaha jednoho státu nad druhým, daná větší lidnatostí, polohou zeměpisnou, zdroji hospodářskými, ústrojím průmyslovým, nebude rovnosti mezi všemi těmi okolnostmi, které mají pro vedení války potenciální význam. (O těchto okolnostech viz podrobněji bod č. 5 dotazníku Rady S-i n. z 12. XII. 1925.) Tato převaha, kterou v sobě latentně obsahuje větší válečný „potenciál“ jednoho státu nad druhým, má význam pro otázku, jak budou řešeny spory mezi odzbrojenými státy. Není vydán odzbrojený stát na pospas státu druhému, který může se dříve a snáze znovu ozbrojiti? Tato otázka jest podobná té, která v průběhu odzbrojovacích prací S-i n. opět a opět naskytlá a naskytá se jejím členům: „jak máme odzbrojiti, když nám pořád hrozí válka?“ (Beneš, l. c. str. 10).

První odpovědné a podrobné zkoumání jednotlivých stránek problému odzbrojení ve S-i n. vedlo tak nutně od otázek, týkajících se bezprostředně dnešního ozbrojeného stavu, k otázkám širším, od otázky, jak vyrovnati různý válečný potenciál států, k otázkám mezinárodní organizace celkové. S. n. vystihla tu záhy, že také odzbrojení předpokládá mezinárodní řád, který by vylučoval válku. Význačný autor nazval přímo snahy S-i n. po organizaci míru odzbrojováním nepřímým (Madariaga). Odzbrojení nepřímé má přivoditi politické předpoklady vojenského odzbrojení, přirozená mocenská nerovnost mezi státy má býti vyrovnána vytvořením kolektivní

organizace, v níž by každý stát nalezl náhradu za obranné prostředky mu scházející, anebo kterých se vzdal. Vojenské síly států-členů tohoto řádu přestávají pak ovšem býti nástroji výlučné politiky vlastního státu, jsou podřízeny cílům kolektivním. V této souvislosti odzbrojení bylo definováno jako „dohoda všech států o tom, jak chtějí užívati svého ozbrojení“. (Hull citován Madariagou l. c. str. 143.) Jak dějiny S-i n. svědčí, nelze pokládati tuto kolektivní organizaci, jíž zůstává pakt S-i n. základem, za hotovou či dostatečně osvědčenou; tento stav obráží se nutně i v odzbrojení, s jehož pokrokem nelze počítati dříve nežli ve světě politicky pacifikovaném.

Odzbrojení jest tedy veliký mezinárodní problém, který nelze řešiti jenom s hlediska vojenského zřízení. Tato obsáhlost problému také vysvětluje alespoň částečně, proč nelze odzbrojiti rázem a úplně, proč jde jenom o omezení a snížení zbrojení, při čemž postupné odzbrojování znamená podle obecného názoru snižování ozbrojení stávajícího v době míru. Pojem odzbrojení se přímo zaměřuje s pojmem omezení a snížení ozbrojení. Omezením zbrojení (limitation) se namnoze míní určení jisté meze pro zbrojení, dále nepřekročitelné; snížením zbrojení (réduction) míní se jeho zmenšení. Hned na počátku své odzbrojovací činnosti domnívala se S. n., že nejprve jest třeba omeziti zbrojení, načež se přikročí k obecnému poměrnému snížení určené meze. Postupem odzbrojovací činnosti S-i n. vynikl však čím dále, tím více význam útočné organizace vojenské, útočných zbraní, pro odzbrojení. Vojsko, připravené k útoku, i když jest podrobeno omezení, znamená nebezpečí tak bezprostřední pro druhé státy, že tyto nemohou nežli závoditi s útočně vyzbrojeným státem o lepší ozbrojení. Omezení zbrojení nemůže proto vésti v takovém případě k jeho snížení, nýbrž právě naopak jest třeba začíti s odstraněním útočných zbraní, se zrušením útočné organizace. Takové „kvalitativní odzbrojení“ znesnadňuje rychlý útok, náhlé přepadení, umožňuje ohrožovaným státům čeliti zahájení nepřátelství, znemožniti válku dříve nežli bude rozpoutána. V této svojí roli setkává se kvalitativní odzbrojení se snahami paktu S-i n. o preventivní ochranu proti válce. Velká část prací odzbrojovací konference byla věnována odzbrojení kvalitativnímu.

Před významem odzbrojovacích snah po válce 1914—1918 ustupují daleko do pozadí snahy, pokusy a výsledky dob předchozích, i když jsou posuzovány jenom ze samotného hlediska technicko-vojenského. Odzbrojení požadují jako podmínku účelnější organizace lidstva filosofové (Kant, Bentham a j.), francouzská revoluce; z důvodů namnoze jen oportunních někteří státníci XIX. stol. (Alexandr I. r. 1816, Metternich r. 1831, Napoleon III. r. 1863 a j.); pro odzbrojení pracují mezinárodní společnosti jako Union Interparlamentaire. Odzbrojení bylo původním cílem, za kterým svolal Mikuláš I. první konferenci haagskou. Přání, odhlasované konferencí 21. VII. 1899, aby vlády zkoumaly možnost dohody omezující vojenské síly pozemní a námořní, výši vojenských rozpočtů, bylo však celým jejím výsledkem v těchto směrech. Druhá konference haagská vykonala tu ještě méně; prostě potvrdila 17. VIII. 1907 přání konference z r. 1899, aby věc byla „vážně“ zkoumána. První haagská konference přispěla k odzbrojení zákazem užívání některých zbraní, vysloveným v prohlášení z 29. VII. 1899 (zákaz trhavých střel, omamných a jedovatých plynů, vrhání střel a výbušných látek z balonů), opětovaným druhou konferencí 17. VIII. 1907 stran vrhání střel a výbušných látek z balonů a „jiných podobných nových přístrojů“. Právní i praktická účinnost těchto zákazů byla nepatrná.

Smlouvy o odzbrojení, obsahující omezení či snížení vojenských sil, zákaz některých zbraní, vyskytují se v historii jako akty mezi dvěma, nejvýše jen několika státy. Pravidelným jejich důvodem jest úprava poměrů po skončené válce. Z podobných konkrétních důvodů, nejčastěji strategické povahy, jsou také demilitarizovány či neutralisovány části státního území. Jako příklad demilitarizovaného pásma, zřízeného v zájmu trvalé mírové úpravy, uvádí se úmluva norskó-švédská z 26. X. 1905. (Seznam demilitarizovaných a neutralisovaných pásem viz D. P. Myers l. c. str. 52 sq.) Ze smluv odzbrojovacích historická jest úmluva Rush-Bagotova, sjednaná mezi Anglií a Spoj. Státy amer. 28. IV. 1817, která omezila jejich námořní zbrojení na jezerech kanadských a doposud platí. Novější smlouvy o odzbrojení sjednány byly mezi Argentinou a Chile ze 28. V. 1902, snižující námořní zbrojení; mezi pěti středoamerickými státy 7. II.

1923 ve Washingtoně, omezující jejich pozemní, námořní i letecké zbrojení.

B. Odzbrojení námořní doposud podařilo se lépe nežli odzbrojení pozemní či letecké, což vysvětluje se zásadně jednodušší jeho povahou. Jednotlivé složky námořního zbrojení jsou přehledné a jednoduché. Rozhoduje hlavně tonáž lodí, kalibr děl, není složitých otázek vojenských stavů s jejich zálohami, materiálu, kontroly. Tato povaha odzbrojení námořního umožnila v první řadě washingtonskou námořní úmluvu ze 6. II. 1922 a londýnskou námořní úmluvu ze 22. IV. 1930, první a doposud jediné odzbrojovací smlouvy obecného významu, sjednané mezi státy, ovládajícími zbrojení námořní, které nabyly účinnosti.

Washingtonská úmluva ze 6. II. 1922 zavázala Spoj. Státy amer., Velkou Britanii, Francii, Itálii, Japonsko k jistému omezení, případně snížení námořního jejich zbrojení. Nejvyšší tonáž řadových lodí (capital ships) těchto států byla určena na 35.000 tun, největší ráž děl na těchto lodích na 406 mm; mateřské lodě pro letadla (aircraft-carriers), byly omezeny co do výše tonáže na 27.000 tun a co do ráže děl na 203 mm. Pro lodě prvního druhu byla celková tonáž určena pro Spoj. Státy a Velkou Britanii po 525.000 tunách, pro Japonsko na 315.000 tun, pro Francii a Itálii po 175.000 tunách; pro lodě druhého druhu příslušná čísla činí 135.000, 81.000, 60.000 tun. Řadové lodě byly tak omezeny mezi uvedenými pěti velmocemi podle klíče 5:5:3:1:75:1:75. Stavba nebo užívání jiných lodí nežli jmenovaných dvou druhů nebyla úmluvou omezena; jejich tonáž byla však určena nejvýše na 10.000 tun. Úmluva přinesla podrobné předpisy, jak provést sjednaná omezení, jmenovitě jak vyřaditi řadové lodě, přesahující dovolenou míru tonáže, a jak nahrazovati lodě zastaralé. V tomto směru přinesla podrobný program sahající až do r. 1942, a vyloučila tak alespoň pro některé kategorie lodí na delší dobu závody ve zbrojení. Počátek provádění tohoto náhradního programu byl stanoven až na dobu po deseti letech (listopad 1931), a tak washingtonská úmluva přinesla svým smluvním stranám „námořní prázdniny“, prospěšné zvláště státním financím. Washingtonská úmluva pečuje řadou předpisů, aby smluvená ustanovení nebyla obcházena; také stanovila status pro námořní opevnění a základny.

Úmluva jest výsledkem konference, zahájené k návrhu presidenta Spoj. Států Hardinga ve Washingtoně 12. XI. 1921, která sjednala ještě jiné důležité úmluvy, řešící jmenovitě „problém Pacifiku“ (smlouva devíti mocností o Číně, smlouva čtyř mocností o opevněních tichomořských [předchozí zrušení britsko-japonské aliance]). Úmluva o námořním odzbrojení byla tak umožněna současným řešením problému „bezpečnosti“ mezi zúčastněnými velmocemi. Další okolností, která vysvětluje její úspěšné ujednání, jest, že úmluva založena jest na statu quo námořní síly smluvních stran z r. 1921, a že ponechala stranou kategorie těch lodí, jmenovitě křižníků a ponorek, kde pokus o dohodu se nepodařil. Dohodou o lodích nejtěžší tonáže, t. j. lodích nejdražších, byly prakticky dotčeny hlavně obě anglosaské velmoci, z nichž Velká Británie také musila se rozhodnouti připustiti Spoj. Státům rovnost námořního ozbrojení, což bylo novum pro její lodní politiku. Omezení ponorek bránila se hlavně Francie, nahlížejíci shodně s Itálií na ponorky jako obranný prostředek. Omezení, dosažené úmluvou jenom pro některé kategorie válečných lodí, projevilo se nepříznivě v zá-pětí zvýšeným zbrojením v kategoriích lehčích lodí, jmenovitě křižníků, které nyní byly stavěny v nejvyšší dovolené tonáži, t. j. o 10.000 tunách. Odzbrojení pozemní se konferencí nepodařilo, neboť Francie ohlásila požadavek záruk bezpečnosti náhradou za snížení zbrojení, o čemž však v první řadě Spoj. Státy amer. nechtěly jednati.

R. 1924 Velká Británie, Francie, Itálie, Japonsko pokusily se na konferenci římské rozšířiti zásady washingtonské úmluvy na ostatní námořní státy. Ukázalo se však nemožné mechanicky přenášeti zásady, založené na statu quo z r. 1921 mezi velmocemi, na ostatní státy. Sovětské Rusko podobně jako jiné menší státy podobné návrhy odmítly. Neúspěchem skončila také r. 1927 konference ženevská, svolaná presidentem Coolidgem za tím cílem, aby účastníci washingtonské úmluvy z r. 1922 omezili další druhy lodí, křižníky o tonáži pod 10.000 tun, torpedoborce, ponorky, které v důsledku jenom částečného omezení zbrojení úmluvou washingtonskou byly stavěny od r. 1922 tím větším počtem.

Úspěšněji nežli ženevská konference z r. 1927 byla připravena mezi Velkou Británií a Spoj. Státy londýnská konference,

zahájená 21. I. 1930 mezi velmocemi, účastníky úmluvy washingtonské z r. 1922, a vedoucí k podpisu londýnské námořní smlouvy ze 22. IV. 1930. Smlouva tato rozšířila v jistých směrech ustanovení washingtonská pro všechny účastníky, v některých pak jedině pro Spoj. Státy, Velkou Británii, Japonsko. Všechny velmoci se zavázaly počítati do celkové tonáže, dovolené pro mateřské lodi pro letadla, i lodi tohoto druhu o tonáži pod 10.000 tun, a neužívati letadlových lodí o této nižší tonáži; zavázaly se nestavěti ponorek o tonáži přes 2000 tun nebo opatřených děly o ráži přesahující 130 mm. Všechny velmoci přijaly podrobná pravidla o nahražování lodí pod 10.000 tun. Spoj. Státy amer., Velká Británie, Japonsko zřekly se pro dobu 1931—1936 práva nahražovati vyřazené řadové lodě podle úmluvy washingtonské. V části III. londýnské úmluvy zavázaly se dále tyto tři velmoci, že koncem r. 1936 nebude přesahovati 1. celková tonáž křižníků amerických s děly o ráži větší 155 mm 180.000 tun, a s děly ráže menší 143.500 tun, křižníků britských s týmiž děly 146.800 a 192.200 tun, stejných křižníků japonských 108.400 a 100.450 tun; 2. celková tonáž torpedoborců po 150.000 tunách pro Spoj. Státy amer. a Velkou Británii, 105.000 pro Japonsko; 3. celková tonáž podmořských lodí 52.700 tun pro každou ze tří velmocí. Za křižníky (cruisers) uznávají tyto velmoci lodi od 1850 do 10.000 tun, anebo opatřené děly nad 130 mm ráže; za torpedoborce lodi o nižší tonáži a s děly o ráži nižší 130 mm. V poměru mezi Spoj. Státy a Velkou Británií byla tak opět vyslovena rovnost; až na ponorky Japonsko přijalo 70—80% síly Spoj. Států.

Tato základní ustanovení části III. londýnské smlouvy z r. 1930 jsou významná, poněvadž omezují námořní zbrojení v kategoriích doposud neomezených. Význam tento zmenšuje neúčast francouzská a italská, které tuto část III. smlouvy nepodepsaly. Francie přijala již klíč washingtonský (1:75:3:5) jenom s ohledem na těžké lodi, k rozšíření na zvlášť významnou pro ni kategorii křižníků a torpedoborců žádala zvláštní záruky bezpečnosti (jmenovitě také britský závazek pomoci pro případ čl. 16 paktu); záruky ty Velká Británie nebyla ochotna stipulovati. Francie dále nepřipustila požadavek italský na rovnost. Během r. 1931 došlo za britského prostředkování k dohodě mezi Fran-

cií, Itálií, Velkou Británií o kategorii křižníků a ponorek, která by zastavila zbrojní závody mezi Francií a Itálií. Tato dohoda z 1. III. 1931 nebyla však ratifikována.

Washingtonská i londýnská úmluva platí do 31. XII. 1936 (část IV. londýnské úmluvy o pravidlech ponorkové války platí trvale). V souhlase s oběma úmluvami jednání o novou úmluvu o omezení námořního zbrojení bylo zahájeno 2. XII. 1935 v Londýně mezi pěti velmocemi. Jeho výsledkem jest nová londýnská úmluva z 25. III. 1936, podepsaná Velkou Británií, Spoj. Státy, Francií a která má platiti do 31. XII. 1942. Japonsko opustilo konferenci, protože nebyla připuštěna jeho parita s Velkou Británií a Spoj. Státy, Itálie nepodepsala z politických důvodů, vyvolaných její válkou s Habeší.

Již omezený počet podpisatelů londýnské úmluvy z r. 1936 zmenšuje její význam, a také obsahem zůstává úmluva za úmluvou washingtonskou a první londýnskou. Úmluva z 25. III. 1936 upustila od omezení „kvantitativního“ celkové tonáže některých lodních kategorií. Velká Británie a Spoj. Státy zaručily se však, že nadále budou zachovávat ve vzájemném poměru rovnost. Omezení „kvalitativní“ týče se v úmluvě z 25. III. 1936 řadových lodí, pro než podržuje se nejvyšší tonáž 35.000 tun; ráž děl snižuje se na 356 mm za předpokladu shodného postupu japonského a italského, jinak podržuje se ráž 406 mm. Tonáž mateřských lodí pro letadla snižuje se na 23.000 tun, ráž děl na 155 mm. Stavbu či jinaké nabývání nových křižníků o tonáži přes 8000 tun, anebo s děly o ráži přes 155 mm úmluva po dobu své platnosti zakazuje. Protože podobně zakazuje stavbu řadových lodí o tonáži nižší 17.500 tun, zastavuje úmluva po dobu svého trvání stavbu lodí (mimo mateřské lodi pro letadla) v rozpětí tun 8000—17.500 vůbec. Stran ponorek zachovává úmluva ustanovení první londýnské úmluvy z r. 1930. Charakteristická pro úmluvu jest část III. o předběžném zpravodajství a výměně zpráv o lodních programech. Způsobem nebývá přesným a podrobným zavázaly se tu smluvní strany k soustavnému vzájemnému podávání zpráv v oboru lodního zbrojení. V další části (IV.) předvídá úmluva podrobně postup svých stran a případné změny své působnosti pro případ, ocitne-li se některá její smluvní strana ve válce; nabývá-li třetí stát lodi, která neodpovídá omezení určenému úmluvou z r. 1936; ohro-

žena-li jest bezpečnost smluvní strany novými poměry. V tomto směru rozvádí úmluva z r. 1936 „pojistnou“ klausuli, kterou přinesl již čl. 21 londýnské úmluvy z r. 1930.

C. 1. Pařížská konference mírová z r. 1919—1920 věnovala se odzbrojení dvojím směrem; jednak odzbrojila poražené čtyři státy, jednak určila cestu a některé zásady obecného odzbrojení.

Odzbrojení poražených států nařídila část V. mírových smluv versailleské, St. Germainské, trianonské, neuillyské rozsahem v historii novodobých států jedinečným. Nejvyšší číselný stav pozemního vojska německého byl určen na 100.000 mužů (počítajíc v to i nejvýše 4000 důstojníků a doplňovací tělesa), na 30.000 mužů pro Rakousko, 35.000 pro Maďarsko, 20.000 pro Bulharsko. Tyto armády jsou určeny „výhradně k udržování pořádku v zemi a k pohraniční stráží“, jsou stálé a námezdné; obecná povinná služba vojenská jest zrušena. Veškerá mobilizační opatření jsou zakázána. Rozčlenění, doplňování, výcvik a výchova vojska jsou podrobně určeny. Generální štáb a jiné podobné útvary jsou rozpuštěny. Jest zakázáno, aby vyučovací ústavy, a vůbec spolky jakéhokoliv druhu zabývaly se kteroukoli otázkou vojenskou. Počet četníků, stráží bezpečnostních atp. jest zásadně určen stavem z r. 1913. Nejvyšší dovolená míra výzbroje, střeliva, materiálu pro povolenou vojenskou moc jest zcela zevrubně určena. Zbraně, střelivo a jakýkoli materiál válečný musí poražené státy vydati čelným mocnostem spojeným a sdruženým, které vše to zničí nebo učiní nepotřebným. Válečný materiál kteréhokoli druhu smějí vyráběti jediné dílny a továrny, schválené čelnými mocnostmi, ostatní závody musí býti zrušeny. Dovoz jakéhokoli válečného materiálu jest do poražených států zakázán. Výroba i dovoz plynů dusivých, otravných jest zapověděna. Válečné lodi, ponorky musí býti odevzdány čelným mocnostem spojeným a sdruženým. Německu ponecháno jest 6 obrněnců, 6 lehkých křižníků vedle dvojnásobného počtu torpedoborců a torpedových lodic, při čemž nejvyšší dovolená tonáž obrněnců činí 10.000 tun, lehkých křižníků 6000 tun. Jednotky těchto tříd smějí býti nahrazovány až po uplynutí 20 let. Výzbroj a množství válečného materiálu jest na po-

volených lodích zevrubně předepsán. Počet německého námořnictva válečného i s důstojníky a personálem všech hodností a druhů služby nesmí přesahovati 15.000 mužů. Vyráběti či nabývati ponorky jest poraženým státům zakázáno. Rakousku, Maďarsku jest dovoleno udržovati po třech zvědných člunech pro pořízení policii na Dunaji, Bulharsku čtyři torpedovky a šest motorových člunů na Dunaji a po délce svého pobřeží; lodní mužstvo těchto jednotek musí býti povahy ryze občanské. Ještě pronikavější nežli tyto základní předpisy odzbrojení pozemního a námořního jsou předpisy o letectví vojenském a námořním; poražené státy nesmějí míti žádného vojenského ani námořního letectva vůbec. Dozorem nad provedením těchto předpisů pověřily mírové smlouvy zvláště ad hoc zřízené mezinárodní komise, poraženým státům bylo uloženo v každém směru těmto komisím umožniti provedení jejich úkolů.

V jednom podstatném směru mírové smlouvy opomenuly omeziti poražené státy; nedotkly se výše nákladů na zbrojení.

Jedinečné odzbrojení poražených států, v první řadě Německa, mírová konference pařížská odůvodnila poukazem na vlastní svůj cíl, odzbrojení obecné. Úvod části V. mírových smluv praví výslovně: „Aby bylo umožněno připraviti obecné omezení zbrojení všech států, zavazuje se Německo . . .“ Dopis Clémenceauův německé delegaci ze 16. VI. 1919 svědčí, že mírová konference počítala s brzkým obecným a podstatným snížením zbrojení. O tomto obecném odzbrojení ustanovil čl. 8 mírových smluv (paktu S-i n.). Jak již uvedeno také výše III, str. 467, radě S-i n. bylo tu uloženo připraviti plány snížení (réduction) zbrojení, při čemž jest jí podle čl. 9 nápomocna zvláštní stálá komise svými posudky. Plány mají býti zhotoveny se zřetelem „k zeměpisné poloze a zvláštním poměrům každého státu“, mají býti přezkoumávány a podle potřeby revidovány každých deset let. Jednotlivé státy rozhodují samy o jejich přijetí, ale, na druhé straně, v 1. odst. čl. 8 uznaly členové S-i n. potřebu snížení státní zbrojení na jistý stupeň. Členové S-i n. mají tedy rozhodovati samostatně o plánech na odzbrojení, připravených pro ně radou, jenom na tolik, zdali a pokud plán ten snáší se s bezpečností státu a ponechává možnost plnění závazků ke S-i n. Podle odst. 2. čl. 1. paktu odzbrojovací plány S-i n.

mají také význam při přijímání nových členů S-i n., noví členové musí se jim podrobiti. Mez odzbrojení, určenou v plánu jednou přijatém, stát nesmí více překročiti bez souhlasu rady S-i n. Takový jest základní obsah čl. 8, jehož celkový význam jest dán tím, že za závazné účasti velké řady států poprvé byl tu stanoven program obecného odzbrojení.

Ještě ve dvou směrech pečuje čl. 8 o odzbrojení. Členové S-i n. jsou povinni navzájem se zpravovati o svém zbrojení a stavu svého průmyslu významného pro válku (posl. odst. čl. 8). Podle předposledního odstavce jest uloženo radě S-i n. pečovati o odstranění škodlivých účinků soukromé výroby střeliva a válečného materiálu. Ve spojení s čl. 23 lit. d) paktu byla tu S. n. pověřena úkoly zvláště významnými pro její činnost odzbrojovací (viz níže Zbraně, mezinárodní úprava).

2. S. n. věnovala se provedení čl. 8 paktu hned po svém ustavení. Rada S-i n. zřídila 19. V. 1920 podle čl. 9 paktu Stálou poradní komisi pro otázky vojenské, námořní a letecké (Commission permanente consultative pour les questions militaires, navales et aériennes), složenou z vojenských znalců-důstojníků, vyslaných jednotlivými státy v radě zastoupenými. Tito znalci, závislí na svých vládách, bránili v první řadě jejich zájmy, a na návrh shromáždění S-i n. ze 14. XII. 1920 zřídila proto rada 25. II. 1921 nový odzbrojovací výbor, Dočasnou smíšenou komisi (Commission temporaire mixte pour la réduction des armements), ze 16 občanských znalců otázek politických, sociálních, hospodářských, také zástupců Mezinárodního úřadu práce, a ze 6 vojenských členů Stálé poradní komise. Tato komise vedla do r. 1924 odzbrojovací akci S-i n. Shromáždění S-i n. pověřilo jí 1. X. 1921 úkolem vypracovati návrh rámcové úmluvy o snížení zbrojení. Komise uvědomila si záhy, že odzbrojení musí býti obecné, a náhradou za snížení branných sil že musí býti poskytnuty odzbrojujícím se státům jiné prostředky či záruky bezpečnosti. Počala proto řešiti odzbrojení v souvislosti s odzbrojováním „nepřímým“, s otázkami zabezpečení mírového řádu mezinárodního. Lord Robert Cecil předložil komisi v červenci 1922 návrhy, které vedly třetí shromáždění S-i n. k usnesení č. XIV ze 27. IX. 1922, prohlašujícím vybudování záruk bezpečnosti za podmínku, která umožní jednotlivým státům

žádoucí podstatné snížení zbrojení. Návrh úmluvy o vzájemné pomoci, přijaté IV. shromážděním S-i n. r. 1923, byl vypracován přímo v Dočasné smíšené komisi. Stejně jako tato úmluva, měl také ženevský protokol o smírném vyřizování sporů mezinárodních z r. 1924 umožnit provedení čl. 8 paktu. Čl. 17 ženevského protokolu přímo počítal se svoláním odzbrojovací konference na 15. VI. 1925.

Předpokládajíc brzkou účinnost ženevského protokolu, zřídila rada S-i n. 3. X. 1924 podle přání shromáždění S-i n. ze 2. X. 1924 na místě Dočasné smíšené komise novou komisi, zvanou Koordinační (Commission de coordination), složenou opět ze znalců civilních a vojenských, ale v níž 10 zástupců členů rady S-i n. mělo této zajistiti přímý vliv na postup prací, které měly býti věnovány přípravě odzbrojovací konference. Vzhledem k vývoji událostí, které zmařily účinnost ženevského protokolu, Koordinační komise nemohla splniti svoje poslání. Nové mírové snahy projevující se r. 1925 — jednání o locarnské úmluvy, usnesení shromáždění S-i n. ze 25. IX. 1925, vyzývající radu, aby připravovala odzbrojovací konferenci, závazek účastníků locarnských úmluv uspíšiti provedení čl. 8 paktu, obsažený v konečném protokolu locarnském — podnítily znovu provádění čl. 8 paktu. Rada S-i n. zřídila 12. XII. 1925 na místě Koordinační komise novou komisi, Přípravnou komisi pro odzbrojovací konferenci (Commission préparatoire de la Conférence du désarmement, chargée de la préparation de la Conférence pour la réduction et la limitation des armements), za jejíž členy byli povoláni zástupci 26 členů S-i n. a také zástupci Německa, Spoj. Států amer., Svazu sovětských socialistických republik. Tato komise soustředila v sobě odzbrojovací činnost S-i n. v letech 1926—1930 a vskutku připravila svolání odzbrojovací konference z r. 1932. Její podkomise A, obesaná znalci vojenskými, námořními, leteckými, zabývala se otázkami přímo vojenskými, podkomise B, obesaná zástupci každé delegace, zabývala se všemi ostatními otázkami odzbrojovacími. Pro některé otázky byly utvořeny zvláštní podvýbory. Ze středu Přípravné komise utvořen byl také 30. XI. 1927 podle usnesení shromáždění S-i n. ze 26. IX. 1927 zvláštní výbor pro řízení rozhodčí a bezpečnost (Comité d'arbitrage et de sécurité). Práce Přípravné komise měly základem dotazník, schválený

radou S-i n. 12. XII. 1925, který v sedmi bodech rozvrhuje hlavní otázky odzbrojení. Komise zasedala několikrát během r. 1926 a 1927, a 26. IV. 1927 skončila první čtení návrhu úmluvy o snížení zbrojení. Tento návrh byl samozřejmě kompromisem různých názorů na provedení čl. 8 paktu, jmenovitě názoru britského a francouzského. Britský plán odzbrojení směřoval nejkratší cestou přímo k odzbrojení vojenskému, navrhoval snížení vojenských sil daných v době mobilisace, nezabýval se zvláště mezinárodní kontrolou odzbrojení, ponechával stranou otázky bezpečnosti. Francouzský plán vycházel ze všech složek zbrojení, tvořících různý válečný „potenciál“ jednotlivých států, upozorňoval v té souvislosti jmenovitě také na polovojenské, „paramilitární“ stavy, rozeznával zbrojení ochranné a útočné, které nutno v prvé řadě omeziti, navrhoval kontrolu odzbrojení zvláštní stálou komisí, a nespouštěl ze zřetele záruky bezpečnosti. Rada menších států (Malá dohoda) byla francouzského pojetí. V Přípravné komisi přednesl také Litvinov za SSSR svůj radikální návrh úplného odzbrojení (viz výše). Konečně čtení návrhu úmluvy o odzbrojení provedla Přípravná komise teprve mezi 6. XI. až 9. XII. 1930, kdy jej přijala 27 hlasy (proti hlasu německému a sovětskému). Průtah let 1927—1930 byl způsoben hlavně rozpory stran námořního odzbrojení, o němž nastala dohoda teprve londýnskou konferencí r. 1930, a dále spornou otázkou cvičených záloh. V údobí mezi prvním a posledním čtením návrhu úmluvy o odzbrojení neustaly však odborné výbory komise pracovat na některých otázkách jako válka chemická, odzbrojení letecké.

Návrh úmluvy z 9. XII. 1930 předpokládá odzbrojení obecné, nikoliv jenom lokální; současné na zemi, na moři, ve vzduchu; a postupné. V šesti svých oddílech přinesl návrh ustanovení o osobních stavech, o materiálu pro ozbrojení pozemní, námořní, letecké, o rozpočtových výdajích na zbrojení, o výměně zpráv o průměrných stavech denních odzbrojených sil, o zbraních chemických a bakteriologických; v poslední své části, mezi předpisy všeobecnými, zřídil také kontrolní Stálou odzbrojovací komisi. Osobní stavy omezují se dvojím způsobem; jednak co do skutečného početního stavu vojsk, jednak co do délky služby vojska rekrutujícího se odvodem. Značnou potíž, kterou omezení osobního stavu vojsk tvoří různost branných systé-

mů (obecná branná povinnost; milice; vojsko námezdné) s různým jejich rozsahem záloh, snaží se návrh úmluvy vyrovnati tím způsobem, že „průměrný denní stav jest počítán tak, že souhrn presenčních dnů vykonaných v každém roce se dělí počtem dnů téhož roku“. Za útvar vojensky organisovaný počítá se i každá organizace, které může býti použito k vojenským účelům bez zvláštní mobilisace. Válečný materiál pozemní omezuje návrh úmluvy nepřímou; omezením rozpočtových nákladů a výměnou zpráv o stavu materiálu. Tento způsob odzbrojení věcného přijala hned již sama Přípravná komise nevelkou většinou. Vzhledem k obtížnosti rozpočtového omezení zbrojení návrh úmluvy přinesl také jednotný rozpočtový vzor. Zbrojení námořní omezuje návrh úmluvy omezením celkové tonáže, s jistými dalšími omezeními co do některých kategorií; přidržuje se tu washingtonské a londýnské úmluvy. Zbrojení letecké omezuje co do počtu vojenských letadel, a předpisy, jimiž ztěžuje se možnost použití civilního letectva pro účele válečné. Podobně jako stran pozemního materiálu válečného, také v tomto směru návrh úmluvy nešel daleko. Chemické zbraně zakazuje návrh úmluvy absolutně, pokud jde o bakteriologické prostředky válečné; ale jenom pod podmínkou vzájemnosti, jde-li o plyny dusivé, jedovaté a látky podobné. Ustanovení návrhu, týkající se omezení rozpočtových výdajů na vojenské síly a válečný materiál, podobně jako ustanovení o výměně zpráv o síle vojenských stavů a materiálu námořního a leteckého, jsou v podstatě opatření kontrolní; návrh zřizuje ale také zvláštní Stálou kontrolní komisi, která má sledovati plnění úmluvy.

Návrh úmluvy z 9. XII. 1930 byl přijat jednotlivými státy namnoze s četnými výhradami, a nevázal je co členy příští odzbrojovací konference. Konferenci ponechal hlavně ten vysoce politický úkol, aby schematické předpisy návrhu opatřila konkrétními čísly pro jednotlivé státy, omezila tak v rámci úmluvy osobní stavy, rozpočty, počet letadel jednotlivých států přesnou cifrou, která konkrétně má znamenati ono minimum, „slučitelné s bezpečností státu a s vynucením mezinárodních závazků společným postupem“.

3. Odzbrojovací konference (Conférence pour la réduction et la limitation des armements) byla svolána radou S-i n.

na 2. II. 1932, kdy v Ženevě sešlo se 60 států za předsednictví A. Hendersona, jmenovaného radou S-i n. 24. V. 1931. Konference zřídila si bezodkladně jako hlavní svůj orgán všeobecnou komisi; ta zřídila si dalších pět komisí a některé zvláštní výbory. Od počátku konference vyskytly se četné návrhy odchylné se od návrhu Přípravné komise z 9. XII. 1930, také nové celkové plány odzbrojení. Tak francouzský návrh (Tardieuův) ze 6. II. 1932 vracel se k dávnému plánu francouzskému, aby S. n. byla opatřena vojenskou mocí, a za tím účelem navrhoval pro ni jmenovitě také bombardovací letectvo. Německý plán ze 17. II. 1932 v podstatě navrhoval, aby odzbrojení, jemuž bylo podrobeno Německo mírem versailleským, bylo provedeno obecně na souši i na moři, bylo zakázáno vojenské letectví. President Špoj. Států amer. Hoover navrhl 22. VI. 1932, aby vojenské stavy jednotlivých států byly sníženy o třetinu, podobně jako také počet a tonáž válečného loďstva. V některých zásadních směrech dospěla konference dosti brzy k jednotnému názoru. Dne 19. IV. 1932 usnesla se obecná komise jednohlasně, aby snížení zbrojení podle čl. 8 paktu S-i n. bylo uskutečněno postupně revisemi následujícími za sebou ve vhodných obdobích, jakmile dnešní konference provede první rozhodnou etapu obecného snížení na míru co nejnižší. Dne 22. IV. 1932 usnesla se obecná komise jednohlasně, aby byly zakázány zbraně, „které jsou svojí povahou specificky nejútočnější, nebo které nejvíce účinkují na obranu, nebo nejvíce ohrožují civilní obyvatelstvo“. Komise přijala tak zásadu kvalitativního odzbrojení, kterou neobsahoval návrh úmluvy z 9. XII. 1931. Odborné komise dohodovaly se však průběhem celé konference velmi namáhavě, které zbraně jsou útočné a které obranné, hlavně šlo o děla, obrněné vozy, opevněné lodě řadové, ponorky, letadla.

Usnesením t. zv. Benešovým, přijatým konferencí 23. VII. 1932 (41 hlasy; Německo, SSSR hlasovaly proti, 8 států [Italie, Rakousko, Maďarsko, Turecko a. j.] zdrželo se hlasování), skončila konference první část svého jednání. Podle usnesení přijala obecná komise konference za část připravované úmluvy: 1. zákaz leteckého útoku na civilní obyvatelstvo, zákaz jakéhokoliv leteckého bombardování. Letectvo vojenské bude omezeno početně a co do zařízení letadel; letectvo civilní bude pod-

robeno zvláštním opatřením; 2. omezení těžkého dělostřelectva co do počtu kusů, a co do kalibru. Útočné vozy budou omezeny co do tonáže; 3. zákaz války chemické, bakteriologické, zápalné; 4. zřízení stálé kontrolní komise odzbrojovací. Pro druhou část jednání konference usnesení ze 23. VII. 1932 uložilo předsednictvu, aby připravilo tyto otázky: 1. omezení a snížení početných stavů; 2. omezení výdajů na státní obranu; 3. úpravu obchodu a výroby zbraní; 4. námořní zbrojení; 5. opatření stran provádění zákazu války chemické, bakteriologické, zápalné, leteckého bombardování. Tento výsledek několikaměsíčního jednání byl pochopitelně z mnoha stran kritisován jako chudý; tím spíše, uvedla-li konference mezi svými výsledky opatření jako zákaz války chemické, bakteriologické, leteckého bombardování, která byla také už dříve sjednána (viz ženevský protokol ze 17. VII. 1925, washingtonskou úmluvu [stran dusivých plynů] ze 6. II. 1922, cit. haagská prohlášení z 29. VII. 1899 a 17. VIII. 1907). V důvodové zprávě Dr. Beneše bylo naproti tomu zdůrazněno, že usnesení ze 23. VII. 1932 znamená kompromis, který byl sjednán s největší námahou, a v podstatě jenom dohodou velmocí.

Německý zástupce odůvodnil svoje zamítavé hlasování o usnesení ze 23. VII. 1932 tím, že usnesení nepřihlédlo dostatečně k zásadě rovnoprávnosti všech států, která podle německé vlády musí být při odzbrojení zachována. Tato otázka rovného postavení Německa s ostatními státy v díle odzbrojovacím stala se v zápětí kritickou pro pokračování konference, jako vůbec poměr Německa ke konferenci byl jejím osudem. Německé vládě šlo tu o to, aby po odzbrojovací konferenci neplatila již pro Německo nějaká vyjimečná soustava odzbrojení, čili aby předpisy míru versailleského o německém odzbrojení byly buď zrušeny, anebo aby ostatní státy odzbrojily podobně. Čl. 53 návrhu odzbrojovací úmluvy z 9. XII. 1930 ponechával v platnosti odzbrojení Německa, provedené mírem versailleským, ač bylo pravděpodobné, že ostatní státy nesníží svoje zbrojení na takovou podstatnou míru. Svůj požadavek rovnoprávnosti odůvodňovala německá vláda jednak členstvím ve S-i n., prý nepřipouštějícím trvalé nerovnosti mezi členy, jednak zásadami odzbrojení, jak je určila mírová konference 1919—1920, a které předpokládají, že dojde k odzbrojení obecnému. Bylo ovšem nesnadno očekávat,

že hned první odzbrojovací konference sníží zbrojení států tak podstatně jako učinily mírové smlouvy r. 1919—1920 s poraženými státy, zvláště když konference sešla se v tak dusném ovzduší, jaké vyvolala japonská invaze do čínské Mandžurie, názorně ukazující na nedokonalosti mezinárodní bezpečnosti, a obavy o vnitřní vývoj Německa, kde r. 1932 demokratický režim už jen dokonával. Požadavek německé rovnoprávnosti r. 1932 v podstatě znamenal, že odzbrojovací konferencí Německo a ostatní poražené státy mají dosáhnouti jistého znovuzbrojení. Německá vláda (v. Papenova) počala hned v srpnu r. 1932 uplatňovati toto stanovisko tvrdošijně, v září 1932 nezúčastnila se jednání předsednictva konference. Následovalo vyjednávání o opětovnou účast německou mezi velmocemi a Německem. V britských návrzích z listopadu 1932 šlo hlavně o odklizení tohoto sporu. Dne 11. XII. 1932 prohlásily Velká Británie, Francie, Itálie, že se zřetelem na chystanou úmluvu o odzbrojení jest třeba přiznati Německu a ostatním poraženým státům rovnoprávnost v rámci podmínek, poskytujících všem státům bezpečnost. Obecná komise, která po svém odročení v červenci sešla se opět 14. XII. 1932, přijala toto prohlášení na vědomí a Německo vrátilo se na konferenci.

Svoje práce zahájila obecná komise opět 2. II. 1933 rozpravou o novém francouzském návrhu na bezpečnost a odzbrojení, podaném v listopadu 1932 vládou Herriotovou. V tomto plánu znovu vynikl požadavek organisované kolektivní bezpečnosti, mezi jiným byla navržena zvláštní soustava, platná jen v Evropě. Plán navrhl snížení vojenské síly jednotlivých států ve smyslu Hooverova návrhu, uvést evropské armády na jednotný typ vojska s krátkou služební dobou a omezeným počtem vojáků, omeziti útočné prostředky, zmezinárodniti civilní letectví, aby nemohlo býti zneužito, a zříditi vůbec jisté jednotky vojenské pro akce Společnosti n. Komise počala postupovati podle plánu britské delegace ze 27. I. 1933; komisi politickou pověřila studiem otázek, týkajících se bezpečnosti a praktického řešení rovnoprávnosti pro Německo, a sama věnovala se hlavně otázce početných stavů a pozemního materiálu válečného. Dne 23. II. 1933 přijala většinou zásadu jednotného typu pro evropské armády, a to vojska s krátkou služební dobou a s omezenými početnými stavy.

Politická komise schválila 2. III. 1933 jednomyslně povinnost neuchylovati se k násilí. V celku pokračovaly práce konference velmi namáhavě, politické napětí zůstalo jmenovitě také příchod Hitlerův k moci v lednu 1933. Ve snaze dát konferenci novou pevnou basi, podal britský předseda vlády Mac Donald konferenci 16. III. 1933 nový celkový návrh odzbrojovací úmluvy o 96 člancích. Mac Donald navrhl hlavně jednotný typ pro evropské armády, vyzbrojené jenom zbraněmi obrannými, zákaz jakéhokoliv zbrojení útočného, zřízení stálé kontrolní komise; pozemní vojska navrhl omeziti na 500.000 mužů pro SSSR, po 200.000 pro Francii (vedle 200.000 pro zámoří), Itálii (50.000 pro zámoří), Německo, Polsko, po 150.000 pro Rumunsko, po 100.000 pro Čsl. republiku, Jugoslavii, po 60.000 pro Maďarsko, atd. Úmluva platila by několik let, státy dnes ozbrojené těžkým materiálem, zbraněmi útočnými, by postupně tyto zbraně ničily, takže by se dosáhlo po nějaké době stejného ozbrojení pro všechny státy, i pro Německo. Obecná komise přijala jednohlasně 27. III. 1933 tento návrh za základ dalšího jednání a po prvním čtení návrhu rozhodla 8. VI. 1933, aby návrh byl podkladem budoucí úmluvy. V některých podstatných bodech trvaly však rozpory mezi delegacemi, hlavně francouzskou a německou, v otázce kontroly zbrojení, délky trvání úmluvy, definice útočných zbraní, a předseda Henderson byl pověřen, aby během letního odročení konference jednal o usmíření rozporů. Proti hlasu Německa konference odročila se 27. VI. 1933 na říjen 1933. V mezidobí vyjednávaly velmoci o dohodu. Podle vlády francouzské okamžitá a účinná kontrola vojenských sil byla nezbytnou součástí odzbrojení, které mělo býti rozvrženo ve své první etapě na dva oddíly, z nichž první (čtyřletý) byl by praktickou zkouškou, po jejímž úspěchu by se přikročilo k dalšímu odzbrojení. Německá vláda nepřijímala tuto první zkušební dobu odzbrojení a žádala, aby úmluva přiznala bezodkladně Německu ozbrojení stejné jako ostatním státům. To znamenalo prakticky, že úmluva odzbrojovací zruší předpisy o odzbrojení mírových smluv, a dovolí Německu ozbrojiti se po míru stejnou s ostatními státy. Německá vláda připouštěla ústupky jedině co do počtu zbraní. Počátkem října 1933 přiklonily se k francouzskému požadavku zkušební doby posléze vláda britská a americká, s menší

určitostí také italská, a 14. X. 1933 předsednictvo konference schválilo návrh anglického zástupce, sira Johna Simona, aby úmluva platila osm roků, v prvních čtyřech letech aby byly převedeny evropské armády, také ovšem Reichswehr, na jednotný typ vojska s krátkodobou službou, načež by se pokračovalo v druhé etapě v sjednocování organizace a zbraní; stálá kontrolní komise počala by svoji činnost hned po podepsání úmluvy. Tohoto návrhu použilo Německo téhož dne k vystoupení ze S-i n. Německá vláda stručně oznámila, že konference nedostála svému úkolu obecného odzbrojení a nespĺnila německý požadavek rovnoprávnosti. V souhlasu s obecnou komisí předseda Henderson odpovídal výstižně německé vládě, že Německo opouští konferenci právě v době, kdy všeobecné komisi byl předložen přesný program odzbrojení, který zajišťoval Německu rovnoprávnost a přinášel potřebné záruky bezpečnosti.

Opuštění konference Německem ji ochromilo ovšem smrtelně. Hlavně italská delegace byla názoru, že dále nelze užitečně pokračovati v jednání o odzbrojení. Předsednictvo konference snažilo se najíti cestu k další činnosti obecné komise, ale bylo nuceno opět a opět odročovati její schůzi. Velmoci vyjednávaly mezi sebou, aniž však dospěly k dohodě, jak jest viděti z memoranda vlády italské ze 4. I. 1934, britské ze 29. I. 1934, francouzské ze 17. III. 1934. Byly různého názoru, jak postupovati vůči německému zbrojení, jsoucím v plném proudu, a projevujícím se mezi jiným v lednu 1934 mimořádným zvýšením vojenského rozpočtu. Italská vláda navrhovala, aby byla sjednána alespoň úmluva, stabilisující daný faktický status quo zbrojení. Vláda britská pokládala za nutné, aby se nepřestalo na pouhém omezení zbrojení, ale aby se došlo k podstatnému obecnému snížení; za tím účelem rozšířila svoje návrhy z r. 1933 o další podněty za účelem posílení systému bezpečnosti, při čemž zdůraznila současně nutnost vyhověti německému požadavku rovnoprávnosti za účelem návratu Německa na konferenci. Podstatně jako britská a italská vláda, také jiné státy byly názoru, že jest zapotřebí čeliti závodění ve zbrojení, hrozícímu v případě zmaření konference, sjednáním úmluvy o odzbrojení alespoň v určitých bodech (návrh států severovýchodních, Švýcarska, Španělska, Nizozemí ze 14. IV. 1934). Vláda francouzská

v notě ze 17. III. 1934 (Barthou) zaujala odmítavé stanovisko vůči těmto návrhům, pokládala za nemožné zabývat se otázkou úpravy německého zbrojení, a dokonce ani nevěšla na britské podněty o sesílení systému bezpečnosti. Za tohoto stavu obecná komise konference, která se konečně sešla opět 29. V. 1934, pověřila předsednictvo, aby „hledalo řešení nerozhodnutých problémů“, a přijala pracovní program týkající se těchto otázek jako zvláště důležitých; bezpečnost (regionální dohody, záruky provádění úmluvy), letectví, výroba a obchod zbraněmi. Výbory pro otázky bezpečnosti, pro záruky provádění úmluvy, pro letectví, pro výrobu a obchod zbraněmi, daly se do práce. Vývoj politických poměrů přinutil předsednictvo, aby na podzim r. 1934 znovu prozkoumalo pracovní metodu. Jakékoli úsilí o řešení vlastních odzbrojovacích problémů bylo odloženo na počátek r. 1935. Předseda Henderson navrhl, aby o těch otázkách, které jsou dosti zralé, byly sepsány samostatné protokoly a nečekalo se na úmluvu o omezení a snížení zbrojení. Za takové otázky označil upravení výroby a obchodu zbraněmi, veřejnost vojenských rozpočtů, ustavení stálé komise pro odzbrojení. Z těchto otázek došla úprava výroba a obchod zbraněmi návrhem úmluvy, kterou příslušný výbor přijal 13. IV. 1935.

Od jara 1935, kdy německá vláda zbavila se omezení své samostatnosti ve věcech vojenských (17. III. 1935), utuchá činnost konference úplně. Ke konci roku zemřel předseda Henderson a rada S-i n. usnesla se 22. I. 1936 nejmenovati nového předsedu „až do doby, kdy bude možné obnovení prací konference“.

Literatura.

J. Kraus: „Světové odzbrojení“, 1933, uvádí podrobněji literaturu a prameny. Hlavně viz P. J. Noel Baker: „Disarmament“, 1926; E. Beneš: „O problému omezení zbrojení“, 1929; L. Blum: „Les problèmes de la paix“, 1931; L. de Brouckère: „Les travaux de la Société des Nations en matière de désarmement“ (Rec. Acad. de droit intern., sv. 25, 1928/V); Handbuch des Abrüstungsproblems (ed. T. Niemeyer), I—III, 1928; Gunji Hosono: „Histoire du désarmement“, 1933; L. Jouhaux: „Le désarmement“, 1927; W. Lefebure: „Scientific disarmament“, 1931; S. de Madariaga: „Disarmament“, 1929; W. Martin: „Le désarmement et l'Union Interparlementaire“, 1931; Denys P. Myers: „World Disarmament“, 1932; H. Wehberg: „La limitation des arme-

ments“, R. G. de droit int. public, 1921; John W. Wheeler-Bennett: „Disarmament and security since Locarno“, 1932, a j. Vedle dokumentů Společnosti národů (mezi jinými 1932, IX, 63; 1935, IX, 4) viz také „Bibliographie commentée du désarmement et de Questions militaires“, ed. knihovna S. n., 1931; G. Ottlik: „La Société des nations et le désarmement“, 1931.

Vladimír Vochoč.

Spořitelny.

I. Pojem a působnost spořitelén. S-ou (Sparkassa, caisse d'épargne, save bank) rozumí se úvěrní podnik, zpravidla (ale jsou i výjimky) menšího rozsahu, jehož hlavním účelem jest, aby podporovány byly úsporné snahy obyvatelstva. Jedná se při tom hlavně o drobné úspory středních a méně majetných vrstev, které však ve větším množství přece jen znamenají tvorbu nového kapitálu, jenž přispívá k oplodňování výroby, neboť s-y úspor ve způsobě vkladů u nich vložených používají k poskytování úvěru k nejrůznějším produktivním účelům. Rozeznáváme-li totiž u každého podniku, jenž zprostředkuje úvěr, na jedné straně obchody pasivní a na druhé aktivní, jest hlavním pasivním obchodem spořitelén, při kterém mají postavení dlužníka, krátkodobý obchod depositní (přijímání vkladů) a hlavními obchody aktivními poskytování zá půjček, jednak krátkodobých (eskont směnec, lombard cenných papírů pupilárních), jednak — ovšem v určitých mezích zaručujících likvidnost vkladů zpravidla bez výpovědi (aspoň až do určité výše) splatných — i dlouhodobých (zá půjček hypotečních a komunálních, koupě pupilárních cenných papírů). Zisk spořitelén stejně jako jiných úvěrních podniků spočívá v rozpětí mezi úrokovou mírou obchodů aktivních a pasivních a má býti po srážce nákladů správních věnován účelům všeobecně prospěšným. Poněvadž podpora spořivosti jest hlavním účelem spořitelén, jest také přijímání a zúročení vkladů jich hlavním obchodem, kdežto poskytování úvěru jest teprve účelem jich druhořadým. Tím se s-y po hospodářské stránce — nehledě k rozdílu právní jich organisace — liší podstatně od jiných úvěrních podniků společenských, zejména úvěrních společenstev (t. zv. záložen) nejrůznějšího druhu, u kterých poskytování úvěru jest naopak účelem hlavním. Od ostatních podniků úvěrních, zejména bank, liší se pak po stránce hospodářské jednak již svým menším rozsahem,